

Enric C. Ricart, gravador i pintor

Entre les personalitats destacades de l'art i de la cultura catalanes nascudes al 1893 figura Enric C. Ricart, notable com a pintor i com a xilògraf, o gravador al boix.

Dins les arts plàstiques, entre el que en diem arts menors o aplicades, figura el gravat, i més concretament, el gravat en fusta. Antigament era un procediment de reproducció d'imatges, per a il·lustració de llibres o d'impresos, que a mitjan segle XIX va caure en desús, substituït primer per la litografia i més tard pels procediments de reproducció derivats de la fotografia. Però, devers els anys 20 del segle present, alguns artistes, en diversos països europeus, van "descobrir" de nou el gravat. Entre nosaltres, un dels qui primer va usar-la va ser Enric C. Ricart.

Joventut i formació. Enric Cristòfol Ricart i Nin va néixer a Vilanova i la Geltrú el 2 de novembre de 1893. Va passar una infantesa delicada i malaltissa. Amb vocació per a l'art, el seu pare, persona sensible, amb desig de complaure'l, però

Il·lustració per a *L'Odissea*. Gravats al boix, 1948.

també que tingués una sòlida preparació, el va matricular en 1912 a l'Escola d'Art que dirigia, a Barcelona, Francesc d'A. Galí. Es tractava d'una escola, innovadora per l'ideari estètic i pels mètodes educatius, que contrastava amb l'encarcament de les escoles oficials, i que va tenir una apreciable influència a l'hora d'afermar el moviment artístic català del segle XX, en què va deixar una empremta col·lectiva inesborrable. A l'escola Galí, Ricart va conèixer altres joves artistes, amb els quals va compartir inquietuds i amb els quals va progressar. Podem esmentar Joan Miró, Josep Llorens Artigas, Rafael Benet, Rafael Sala, Josep F. Ràfols, etc., noms que després esdevingueren figures notables de la plàstica catalana.

Inicis en el gravat. En 1914 Ricart va passar uns vuit mesos a Florència, amb el seu amic, el pintor Rafael Sala. Allà es va confirmar la seva voluntat de dedicar-se a la pintura, però sobretot hi va descobrir una planxa de fusta gravada. De retorn a casa, va voler fer ell el que havia vist, i va intentar els primers gravats, que mostren la imperícia, però també una voluntat de reeixir-hi. Li va costar de descobrir quines eines i quina fusta havia d'utilitzar, i com l'havia de preparar. Els primers experiments foren autodidactes.

A partir del 1915, Ricart va compartir un taller-estudi amb Joan Miró en un pis del carrer més baix de Sant Pere de Barcelona. L'any 1917, del 10 al 25 de gener, va fer la primera exposició a les Galeries Dalmau de Barcelona, llavors fogar que mostrava les experiències artístiques més avançades. Joan Miró va fer la primera exposició, del 16 de febrer al 3 de març del 1918, en aquest mateix establiment on, en poc més d'un any, coincidiren les exposicions d'aquests dos artistes i la de Rafael Sala, tres amics units per un ideal artístic comú. L'any 1917 fou, segons Enric Jardí, "molt assenyalat a Barcelona per les manifestacions innovadores que havien d'influir en l'expansió de l'avantguarda a casa nostra".

A la primera exposició, Ricart presenta

Il·lustració per a 30 poemes de *Millas-Raurell*. Ricart innovava als anys 20.

pintura i gravats al boix, les dues activitats que el caracteritzaren. Més la segona que no la primera. En aquesta època Ricart encara era als inicis com a gravador i feia poc que havia publicat (1915) els primers gravats a la revista *Themis*, certament imperfectes i vacil·lants. Una estada a París al 1920 li permet de conèixer editors i bibliòfils i significa la consagració de Ricart com a gravador, especialitat en la qual, amb els anys, adquirí una categoria notable, amb un domini quasi perfecte de la tècnica. Tots els artistes catalans que més tard s'han dedicat a la xilografia han estat influïts per Ricart. D'ell s'ha dit que és "el gravador més sensible a tots els vents d'Europa" (Sebastià Gasch), o bé que és "el gravador per excel·lència del Noucentisme" (Pilar Vélez), i encara que "es convertí en el xilògraf que ens ha llegat una de les obres més considerables de l'art català" (Jaume Pla).

Ricart, artista del llibre. En el camp del gravat va executar una obra molt extensa. Constatem que era un tipus de treball que podia realitzar totalment al taller, i que s'adeia amb el seu temperament detallista, metòdic i sedentari. En l'obra de Ricart com a gravador destaquen realitzacions de primera categoria en la il·lustració de llibres, en el gravat d'estampes, és a dir aquells gravats que l'artista crea amb plena llibertat, sense dependre d'un text, i també en gravats realitzats per encàrrec, aspecte aquest en què va fer múltiples i variats treballs: per a nades, participacions de casament o de bateig, anuncis d'actes o activitats, o bé simplement marques comercials o motius decoratius. La

seva tasca d'il·lustrador de llibres –en edicions selectes encara que no fossin pròpiament de bibliòfil– és molt apreciable.

L'il·lustrador d'un text se n'ha d'impreparar, perquè ha de col·laborar amb l'autor literari a fer-lo més agradable i suggerent. Alguns llibres amb il·lustracions de Ricart han estat considerats entre els millors editats de Catalunya. En aquest sentit sobresurt *La vida es sueño* de Calderón de la Barca (Col. La Cometa, de Gustau Gili, 1933), la primera obra que va il·lustrar amb gravats de colors, aconseguits per superposició de diverses planxes –l'un d'ells amb sis–.

Un altre exemple és la il·lustració per a la traducció catalana de *L'Odissea*, feta per Carles Riba (1948), considerada com un autèntic monument de la nostra llengua, que fa pocs mesos ha estat reeditada amb reproduccions dels gravats originals de Ricart; entre el traductor i l'il·lustrador hi va haver una estreta col·laboració. Un altre autor que va confiar a Ricart la il·lustració d'una obra emblemàtica és Eugeni d'Ors per *La ben plantada*, en l'edició del vint-i-cinquè aniversari (1936); en aquest cas Ricart va usar el dibuix, no el gravat, i no va aconseguir la qualitat il·lustrativa que se n'esperava. Esmentem-ne algunes altres, entre les més reeixides de les il·lustrades per Ricart. Per una banda, *El diablo cojuelo*, de Vélez de Guevara (1943), on interpreta amb molta gràcia i ironia els personatges de l'obra. O bé dues obres amb gravats de mida molt petita, però d'exquisida qualitat i delicadesa: *La cavalcada de Ieldis*, en versió de Ventura Gassol (1932), i *El color de la vida*, versions de poesia xinesa de Marià Manent (1942), en les quals Ricart va vorejar el pur virtuosisme. Ricart va actuar amb èxit com a il·lustrador d'obres dels més diversos estils literaris, des dels clàssics grecs a la novel·la picaresca espanyola.

Dibuixant i pintor. De totes maneres, tractar Ricart solament com a gravador seria limitar la seva dimensió artística i humana. Ricart és notable també com a dibuixant i com a pintor.

La pintura de la primera època (1917 a 1920) és avantguardista, influïda per Cézanne i els fauistes. Llavors Ricart esta-

va immersit en l'ambient avantguardista que girava al voltant de les Galeries Dalmau. De la primera època és molt significatiu un retrat que va fer del seu amic Joan Miró, quan feia el servei militar. Més tard, Ricart va evolucionar cap a l'estètica noucentista. Com a pintor és esmentat en tots els estudis sobre l'art català del segle XX. La seva pintura, potser no gaire abundant, està dispersa en col·leccions, però ha tingut poca difusió pública i ha circulat poc pel mercat de l'art. En vida va fer poques exposicions. Després de la

Retrat de Joan Miró. Ricart i Miró eren amics des de petits.

mort, escaiguda al març del 1960, no se n'ha fet, fins ara, cap exposició antològica important. Per això Ricart ha quedat immerescudament oblidat. El nucli més important de la seva obra pictòrica és exposat al Museu Balaguer de Vilanova i la Geltrú, on hi ha, a més d'algunes obres aïllades, quatre grans plafons sobre tela, realitzats al 1925, època de maduresa de l'artista, que procedeixen de la decoració del saló-café de la societat cultural i recreativa Foment Vilanoví, de la mateixa ciutat, i sens dubte constitueixen el conjunt més representatiu de l'estètica de Ricart. Encara que potser és més conegut per la xilografia, ell va considerar sempre que la seva ocupació primordial era la pintura.

Recollim el testimoni del tractadista d'art, Alexandre Cirici Pellicer: "Ricart

pintor pogué aconseguir una concepció del paisatge arquetípic, a la manera de Sunyer, amb turons dignes de ser acariciats com els de Mercadé; grups populars, dignes de Nogués; figures replenes com les d'Obiols; escorços savis com els de Togores, no lluny de la brillant festa de les ceràmiques populars de l'Aragay. Així se'ns apareix en les lluminoses composicions del Foment Vilanoví, esplèndida mostra d'art monumental".

Valoració de l'obra de Ricart.

Enric C. Ricart és notable com a pintor i com a gravador. En el camp de la pintura ocupa un lloc destacable, però com a gravador és una figura única. El conegut gravador i tractadista de l'art del gravat, Jaume Pla, fa algunes afirmacions categòriques quan es refereix a Ricart. Diu així: "No s'insistirà mai prou sobre la qualitat extraordinària d'aquest artista. Ara que és moda parlar dels catalans universals, si es donés al qualificatiu un sentit real, un sentit de transcendència i de qualitat i no pas de publicitat, E. C. Ricart seria un dels artistes que podria ocupar una primeríssima situació dins l'art occidental." Jaume Pla mateix, en un altre lloc, diu: "Ricart, al llarg de tota la seva obra, va aconseguir de crear un llenguatge propi que era, al mateix temps, un llenguatge nou a

l'hora de gravar la fusta. Tot i respectant d'una manera absoluta la identitat imperiosa de la fusta tallada, Ricart hi va afegir una sèrie de solucions inèdites.

En ocasió del centenari del naixement d'Enric C. Ricart s'han organitzat diversos actes, sobretot entorn d'una exposició antològica, inaugurada el dia 2 de novembre a la Biblioteca Museu Balaguer de Vilanova i la Geltrú, ciutat on Ricart va néixer i residir quasi sempre. La mateixa exposició passarà, al mes de febrer del 1994, al Palau Moja de Barcelona del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, i és probable que més tard vagi a Madrid. Tots aquests actes han de servir perquè aquest gran artista que fou Ricart surti de l'oblit en què ha estat, immerescudament i injustificadament, de la seva mort ençà.

Francesc X. Puig